

HET OBJECT VAN DE M A A N D

Een waaier van mosdiertjes

John W.M. Jagt, Natuurhistorisch Museum Maastricht, de Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht, e-mail: john.jagt@maastricht.nl
Mart J.M. Deckers, Industriestraat 21, 5931 PG Tegelen, e-mail: martdeckers@planet.nl

De kalkstenen uit het laat-Maastrichtien (circa 66,5-65,5 miljoen jaar geleden) in zuidelijk Limburg zijn plaatselijk letterlijk vergeven van de mosdiertjes. Sinds de eerste helft van de negentiende eeuw zijn er al talloze studies over deze diergroep (Bryozoa) verschenen. Illustere natuurvorsers als August Goldfuss, Alcide d'Orbigny, Friedrich von Hagenow, Hermann Hamm, Eduard Pergens en Casimir Ubaghs hebben zich ermee bezig gehouden. Toch is, zelfs nu, bij lange na niet duidelijk om hoeveel soorten het eigenlijk gaat. Een ruwe schatting gaat uit van meerdere honderden. Hiervan heeft slechts een beperkt deel een wetenschappelijke naam. De vormenrijkdom is ook schier eindeloos, om maar te zwijgen over de grootte van de kolonies: vastgehecht, los, korstenvormend, cirkelrond met platte basis, komvormig, takvormig, bolvormig (en dus in staat om te rollen) en kurkentrekkervormig, alles komt voor. De in november 2004 overleden Duitse professor Ehrhard Voigt was een echte bryozoënkennner, met name van vormen die een cryptisch (waarschijnlijk 'lichtschuw') bestaan leidden in graafgangen van kreeften en krabben (VOIGT, 1973, 1987) of samen voorkwamen met zeegras (VOIGT, 1981). Weer andere kennen we slechts omdat ze door andere organismen (schelpen, kalkalgen, andere mosdiertjes, kokerwormen) overgroeid en verstikt werden: inkapseling of bioimmuratie (VOIGT, 1966; TAYLOR, 1990). Dit alles maakt dat het hogere deel van de Formatie van Maastricht in Luik-Limburg een uitzonderlijk biotoop voorstelt dat wereldwijd zijn weerga niet kent. Helaas is na Voigt's dood ook de wetenschappelijke belangstelling voor de Maastrichtse mosdiertjes op een laag pitje komen te staan. De auteurs hopen dat uitzonderlijke vondsten als het hier voorgestelde exemplaar de interesse weer kunnen aanwakkeren. NHMM MD 5020 [figuur 1] is uniek in zijn compleetheid en gaafheid. De symmetrische kolonie heeft de vorm van een waaier (grootste breedte en lengte respectieve-

FIGUUR 1

De waaier van Porina foveolata (von Hagenow, 1851) (?) uit de hoogste Meerssen Member (IVf-5/-6 interval) van de ENCI-HeidelbergCement Group groeve, Maastricht (NHMM MD 5020). Grootste breedte 24 mm (foto: Mart J.M. Deckers).

Om het eeuwfeest van het Natuurhistorisch Museum Maastricht extra luister bij te zetten, maken we in 2012 een selectie van aparte, fraaie of anderszins tot de verbeelding sprekende stukken uit de museumcollecties. Het uitgekozen object zal voor de duur van een maand in een wisselvitrine worden geplaatst, met verwijzing naar het hierop betrekking hebbende artikel in het Natuurhistorisch Maandblad van die maand.

lij 24 en 17 mm). De spitsdriehoekige basis, die als verankering diende in de zachte zeebodem, draagt kleine poriën die naar de top toe, in acht afzonderlijke takken, allengs groter worden. De buitenskeletjes van de individuele mosdiertjes die wel direct gebruik maken van voedseldeeltjes in de waterkolom, de zogenaamde zooecia, zijn in keurige V-vormige rijen links en rechts van een centrale richel met vergrote kamertjes geordend, als de nervatuur van een blad. Die vergrote, kratervormige kamers zijn de zogenaamde avicularia. Dit zijn zooecia die zich niet direct voeden uit de waterkolom maar afhankelijk zijn van hun burens en een speciale functie binnen de kolonie hebben. Waar de afzonderlijke 'takken' aan elkaar grenzen zijn eveneens rijen van vergrote, ovale openingen te zien, zij het dat deze niet netjes gerangschikt zijn. Dat dit een uitzonderlijke vondst was, werd direct duidelijk uit correspondentie met specialist Paul Taylor, die een dergelijk stuk nog nooit onder ogen had gehad. Door de bank genomen worden van deze groep mosdiertjes, die dringend aan revisie toe is, slechts stukjes gevonden. Voorlopig vergelijken we NHMM MD 5020 met wat VOIGT (1979) afbeeldde als *Porina foveolata*. Het is een zeldzame soort die zo goed als zeker tot het typegebied van het Maastrichtien beperkt is (VOIGT, 1983).

Dankwoord

Dank aan ENCI-HeidelbergCement Group (vestiging Maastricht) voor het mogelijk maken van veldwerk in de groeve en aan Dr. Paul D. Taylor (The Natural History Museum, London) voor zijn inbreng.

Literatuur

- TAYLOR, P.D., 1990. Preservation of soft-bodied and other organisms by bioimmuration—a review. *Palaeontology* 33(1): 1-17.
- VOIGT, E., 1966. Die Erhaltung verganglicher Organismen durch Abformung infolge Inkrustation durch sessile Tiere, unter besonderer Berücksichtigung einiger Bryozoen und Hydrozoen aus der Oberen Kreide. *Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie, Abhandlungen* 125 [Festband Schindewolf]: 401-422.
- VOIGT, E., 1973. Environmental conditions of bryozoan ecology of the hard-ground biotope of the Maastrichtian Tuff-chalk, near Maastricht (Netherlands). In: G.P. Larwood (red.), *Living and fossil Bryozoa*. Academic Press, London: 185-197.
- VOIGT, E., 1979. Bryozoen der Kunrader Schichten in Süd-Limburg (Oberkreide, Ob.Maastrichtium). I. Cheilostomata. *Grondboor en Hamer* 33(2): 33-88.
- VOIGT, E., 1981. Upper Cretaceous bryozoan-seagrass association in the Maastrichtian of The Netherlands. In: G.P. Larwood & C. Nielsen (red.), *Recent and fossil Bryozoa*. Olsen and Olsen, Fredensborg: 281-298.
- VOIGT, E., 1983. Zur Biogeographie der europäischen Oberkreide-Bryozoenfauna. *Zitteliana* 10: 317-347.
- VOIGT, E., 1987. Thalassinoid burrows in the Maastrichtian chalk tuff near Maastricht (The Netherlands) as a fossil hardground microcavern biotope of Cretaceous bryozoans. In: J.R.P. Ross (ed.), *Bryozoa: present and past*. Western Washington University, Bellingham: 293-300.